NOVICE
kmetijskih, obertnijskih in narodskih rečí.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI. V sredo 23. novembra 1853. *List 94.*

Mavec ali gips,
kje je dober, kdaj in kako.

Iz Stöckhardtovih poljskih pridig.

(Dalje in konec.)

Lastnosti in moč mavca.

1. Mavec, ako je čist, ima v 100 funtih 32 ½ funt. apna, 46½ funt. žeplene kisline (hudičevega olja) in 21 funtov vode. Raztopljiv je kakor smo že rekli, v vodi, toda 1 del gipsa potrebuje 460 delov, da se raztopí.

Ker v vsih rastlinah najdemo apna in žeplene kisline, je iz tega očitno, da sta apno in žeplena kislina potrebna za rast rastlinam. Očitno je tedaj iz tega tudi, da je zemljiše nerodovitno, kjer zemlja teh redivnih stvarí v sebi nima. Če pa takemu zemljišu gipsa damo, mu damo rodovitnost, ker damo rastlinam to, česar potrebujejo. Ako pa zemljiše že samo po sebi gipsa ima (in večidel vse zemljiša ga imajo), je gipsanje nepotrebno, ker že ima, kar mu damo, druzih gnojivnih stvarí razun apna in žveplene kisline pa gips v sebi nima.

2. Mavec pa je tudi takrat koristen za zemljiše, kadar le en del od sebe, namreč apno, zemljišu dá, ako zemlja apna nima v sebi ali premalo. Da je gips, kakor oskerbnik apna, rastlinam zlo koristen, se vidi iz tega, da tiste rastline, za ktere je gips naj bolji, imajo posebno veliko apna v sebi. Priča tega so, da v 1000 funtih detelje je 18 do 20 funt., v zrelem grahu, grahorki itd. je 14 do 16 funt., v ogeršici 12 do 13 funtov apna, — žita in sploh bilja pa imajo v 1000 funtih 4 ali 5 funtov apna.

3. Mavec pa zamore tudi po svojem drugem obstojnem delu, namreč po žepleni kislini, zemljišem koristen biti, ako je zemlja nima nič ali premalo v sebi. Priča tega so tiste skušnje, po kterih se je pokazalo, da tudi druge solí, ki imajo žepleno kislino v sebi, apna pa celó nič, kakor na priliko železni vitriol, imajo enako redivno moč v sebi, kakor gips, s kterimi v več krajih pri detelji namestujejo gips.

4. Mavec pa po žepleni kislini zamore še po treh potih rastlinam koristen biti: 1) on serka amoniak in ga iz zraka vleče v zemljo; 2) on veže amoniak in ga zaderžuje, da iz zemlje izpuhteti ne more; 3) on razvezuje amoniak, ker razkrojuje obstojne dele parstí.

Če je tedaj, kakor smo zgorej rekli, gips rastlinam živež, ker jim naravnost daje žepleno kislino in apno, moramo tudi vediti, da jim je po svoji žepleni kislini tudi zato koristen, ker ona nabira, veže iz razvezuje tudi druge stvarí (amoniak), ki so redivne. Če je tedaj gips od ene straní oskerbnik apna in žeplene kisline, je od druge tudi oskerbnik amoniaka.

Če tedaj ob kratkem hočemo popisati moč gipsa, bi smeli rêči takole:

Mavcova redivna moč obstojí posebno v žepleni kislini (hudičevem olju), ktera od ene straní v parsti amoniak razvezuje in ga rastlinam takrat podaja, kadar izdelujejo perje in steblica, — od druge straní pa v rastlinah moč izbuja ali množí, da zamorejo amoniak iz zraka serkati, kadar jim je že obilo nježnega in sočnatega perjiča zraslo.

Kako pri hiši lepo dvoriše napraviti?

Hišne dvoriša po kmetih u obče so grozno zanemarjene. Navadno jih ljudjé clo zaničujejo, ter vso nesnago, ktere u hiši nočejo imeti, na dvoriše mečejo in tam hranijo, ker menijo, da dvoriše je kraj, ki ni scer za nobeno rabo.

Po kmetih so dvoriša clo take, da nekoliko snažnosti navajen človek se vstraši, ko va-nje stopi. Semtertje raztreseni gnoj, smerdljive mlake, blato do kolena, derva in terske, poljsko orodje, poterte kolesa, vozovi, slama in smeti, pesek in kamnje vse leží križoma in mešoma vkup. Med tem letajo kure in race, plazijo na pol nagi otroci, lajajo psi in mijavkajo mačke.

Hlap pa smerdljivi in gnjusobni, ki iz takiga močirja vedno se dviguje, je strašen, posebno o poletni vročini, — studenec je vednih merzlic in drugih bolezin.

Ali bi temu ne moglo se pomagati? Mislim, da lahko.

Naj bodo hlevi, svinjaki in kurnjaki zadej hiše, na kraju dvoriša — potrebni so, ter morajo biti. Pa naj se snažijo kolikor mogoče.

Tudi gnojniše se vé da, če ni drugiga prostora za-nj, naj bo na dvorišu, pa u kotu, u posebni jami, in koristno je, ako je s perstjó pokrito. Tudi u posebno jamo naj odteka in spravlja se gnojnica. Blato naj se marljivo odpravlja, dvoriše z drobnim peskom posuje, da bo čedno in suho. Poljsko orodje, vozovi in druge stvarí naj pa pod kolarnico ali pod streho se hranijo.

Prostor, ki po takim se dobí, utegne za majhen verticek poleg hiše se porabiti, ki je toliko prijeten (zlasti u mestu) in prebivavce toliko razveseluje.

Če pa ni moč verta napraviti, saj se dá eno ali več drevés posaditi, ki dvoriše lepšajo, smerd-

ljivi hlap na-se vlečejo, in tako zrak čistijo. U ta namen bi posebno svetoval, na dvoriše murbino drevje vsaditi, kteriga plod, ko zrel doli popada, posebno kure kaj rade zobljejo, in po tem se jako debelijo.

Tudi stene, hišne in hlevne, naj se s koristnim sadnim drevjem obsade, ali tako imenovani špalirji napravijo — naprava, ki ni le prijetna pogledu, temoč tudi mnogo koristuje gospodarju.

Tako čedno, suho, z drevjem obsajeno dvoriše bo lep in prijeten kraj pri hiši, kjer bodo ljudjé in živina se sprehajati, otročički igrati, vsi pa balzam življenja — čisti nepokvarjeni zrak — uživati zamogli.

Potovanje križem svetá.

Od hrane ali živeža mnogoverstnih ljudstev.

(Dalje.)

Veči del žival je človeku v živež. On si išče hrane ne le v versti mesnatih herbtnic (Ostrozoen), ampak sega noter doli do gnjusnih trebušnic (Gastrozoen); so mu tedaj dojivke, ptice, zemljovodnice in ribe ravno tako v živež kakor mergolinci (insekti) in červi; naj ima žival rudečo, gorko ali merzlo krí ali namesti kervi bel merzel mók: vse jedno mu je. Rêči smemo: človek vse jé, kar njega ne jé.

Al se pa omíka človeška ravna kaj po različnosti živalske hrane, ktero vživa? Dajmo preiskavati enmalo to reč, in začnímo z naj nižjo živaljo.

Naj gnjusniša živalska hrana so gotovo tiste živali, ki se štejejo v versto polžev, čeravno imajo nekterе teh živalic obilo redivne močí v sebi, ki celò goveje meso na tečnosti prekosí. Če ne od druzih polžev veljá to saj od naših vertnih polžev. Pravi gladún (lakomnež) je mogel tisti biti, kdor se je pervi polža lotil! Dobro mi je znano, da še dan današnji na Francozkem, Laškem, Parskem, v Belgii, Švajci in Šlezii tišuč in tišuč polžev vsako leto spitajo, — ali jedó jih naj bolj le taki, ki so na pljučah bolni, ne pa zdravi. Dobro vém tudi, da so Rimci svojo „cochleario“ z otrobi in vinom na debelo spitali, — da Ašanteji svoje polže kakor mi svinsko meso sušijo in da še več drugim ljudstvom so suhi polži prijetna jéd, — vendar pri vsem tem polži niso postali navadna hrana. Ljudem se gnjusi polzni červ, ki nima nobene prave podobe. Ravno taka kakor s polžem je s škóljkami (auštergami); zares! kdor pervikrat školjko vživa, ki je bolj pljunku podobna kakor živi živali, dober želodek mora imeti!

Še bolj čuditi se je Kitajcom, ki vživajo nekega morskega okroglega červa s ščitu enakimi čutivnicami, kteri v indiškem morju živí in se trepang (trepang edulis) imenuje. Neznano gnjusna je ta žival. Ker je pa, kakor je, vživati ne morejo, jo dajo sušiti, in posušeno vživajo vmes druzih jedíl. Smešno pri vsem tem je pa naj bolj to, da ravno tako zopern je duh te živali, kakor je cena njena visoka. Kitajci (Kinezi) imajo še več tacih gerdih jedíl, — al čuditi se ni nad tem: ljudstvo, ktero, kakor Kitajci, še dan današnji gerdôbe malikov (fetiša) moli, je skoz tisuč in tisuč let že vajeno le gerdih stvarí.

Ljudstva, ktere tako hrano vživajo, morajo biti na nizki stopnji omike, kakor tudi taki narodi, kteri vživajo mergolince. To pričajo Indianci Peruanski, Hotentoti in drugi narodi Afrikanski, ktere je Čudi vidil uší z velikim slajem zobati. Nič boljši tudi niso nekteri narodi Afrike, kteri se edino le od kobilic živijo, čeravno so večji od naših navadnih. Zato je pa tudi znano, da malo kdo tacih ljudí doživí 40. leto in da umirajo za gerdimi boleznimi. V jutrovih deželah so kobilice zlo navadna hrana, ktera je nekdaj tudi na Gerškem bila, kjer so griljke zobali. V Brasilii in jutrovi Indii so jedli mravlje, in še dandanašnji ondi stari in slabi možaki zoblejo mravljo matico, da si krepčajo herbtni mozeg in še kaj druzega. V Javi so bele mravlje navadna hrana, v Cajlonu bčele, v Novi Kaledonii pavec dolgi pajki, v Madagaskaru židni červi izlečeni iz mešičkov, na Kitajskem mesni červi itd. Zna scer kdo rêči: saj tudi naš rák ni nič lepši. Se motiš, prijatel, rak je stvar lepe podobe in ima tudi meso dobrega okusa.

(Konec sledí.)

Slovniški pomenki.

K sostavku v 90. listu.

I. Ali bi pisali Maria, Aziaitd, ali Marija, Azija, si tedaj eno čerko prihanili ali ne, zategavoljo se mi zdí, nam ni treba na dvoje biti. Po pisanji Marija, Azija ostanemo s staroslovenskem, rusovskem in serbskem v enakosti; zakaj po cirilici in tudi po glagolici ne pišejo golega *az*, ampak *ja*. Končnice tudi pri ptujkah vsak jezik po svoje prestvarja; Nemec piše Arabien, Francoz Arabie, še Čeh rad stavi Arabie; Marija je pa že po hebrejsko Mirjam ali Marjam. Zastran slovenskega j je blezo tudi to pomniti, da saj v časih ni tako terda tihnica, kakor na primero nemški, ampak da se nekaj glasnici bliža, in da po svoji tekočosti polajša ustam prestop iz glasnice na glasnico; podoben je morebiti latinskemu j, kteri pred ko ne zategavoljo po glasomeri ali prozodii prednjo glasnico po šegi dvoglasnice dela dolgo. Ako se ta lastnost slovenskega j pomni, se dá razumeti, zakaj da nekteri slovničarji v slovenskem jeziku dvoglasnice najti hočejo, in med tiste štejejo *aj*, *ej*, *oj*, *uj*; drugi sicer tega ne dajo veljati, in ne brez vzroka, ker se ti naši glasovi vender memo latinskega ali nemškega *ai*, *ei* razločijo, ko čerka j ne zgubí vse tihnične lastnosti.

II. Ali je predlog v ali u pisati, se dá po enakem pomnenji razsoditi. Naš slovenski v ni gola tihnica kakor nemški *w*, ali morebiti tudi latinski *v*, ampak je tudi nekaj srednjega med tihnico in glasnico; zatoraj tudi nekteri slovničarji naše slovenske *av*, *ev*, *iv*, *ov* med dvoglasnice štejejo, in namesti latinskega Austria, Europa pišejo Avstrija, Evropa. Slovenska voda se v glasu od začetka razloči memo nemškega Wasser, kar je slavni jezikoslovec, rajnki M. Čop, dostikrat opomnil. Od tod pride, da, ako Slovenec hoče nemško *w* kakor tihnico izreči, se mu čerka v ustih spremení v *b*; toraj pravi Bôser, bôs, namesti Wasser, was. In Horvatu se *v*, in Rusu njegov vidil spreoberne v *f*, ako to čerko bolj po šegi terde tihnice izgovorí; f kuči, f torek, namesti v kuči, v torek; in Romanof, Kutuzof namesti Romanov, Kutuzov. Ako se ta lastnost našega slovenskega v pomni, se lahko razume, da se predlog ne piše napačno s čerko v, in toliko bolj, ker se s sledečim zlogom tudi večjidel v eno posname.

III. V sostavljenih besedah imate prednici u in v svoj gotov razloček, kteri se tudi večjidel brez težave spregledati dá. Prednica u pomeni končanje kacega djanja, ali stanja, toraj tudi kakošno ločenje ali uničenje; zatoraj se imenuje večkrat u privativum, in se vjema z nemškimi prednicami *ab*, *ent*, *er*, *ver*, *aus*, *von*, *weg*, ali z latinskimi *ab*, *de*, *per*. Prednica v pa se rabi le od premikanja ali prestavljanja iz kraja v kraj, posebno v notranji del kraja, in tedaj je enaka z latinsko *in*, *im*, ali z nemško *ein*; včasih je prednica v prikrajšana iz prednice vz, in pomeni tedaj premikanje iz kterega kraja na kviško, se zatoraj vjema z nemško *auf* ali z latinsko *sub* v pomenu navzgor. Zategavoljo se piše: umerjem, ugledam, ubijem, ugasnem, ukradem, ker je djanje, namreč mnenje, gledanje itd. dokončano; dalje je ubog ali ubožen toliko, kakor od Boga ločen ali zapušen. Drugač se piše vtaknem, vrinem, vtisnem, vlijem, ker se pri takem djanji stvar iz kraja v kraj, in sicer noter predene; tudi pri besedah vprašam, vkažem je nekakošno premikanje iz kraja v kraj (?), ker se v tem misel ali želja iz človeka v človeka predene; prí besedah vzamem, vstanem, vzdignem pa prednica ni v, ampak vz. Včasih pa razločen pomen besede veleva zdaj v zdaj u postaviti; na primero utopim, *er*tränken, vtopim *ein*tunken, vstavim *ein*setzen, ustavim *abbe*stellen oder zum Stehen bringen, vrežem *ein*schneiden, urežem *ab*schneiden, vpeljem *ein*führen, upeljem *ent*führen, vjamem *ein*fangen, ujamem *weg*nehmen.

IV. Omehčani lj in nj ima svojo gotovo postavo v vodilih slovnice, ako se slovnica na pravo, nepopačeno govorjenje med slovenskim ljudstvom, ali tudi na vodila staroslovenščine opíra. Omehčani lj se piše v končnicah *ljem* in *ljam* za ustnicami v,

b, p, m; to je nedvomljivo po staroslovenskem pisanji in po novoslovenskem govorjenji. Enako se piše terpivni priložaj *ljen* za ustnicami, na pr. ozdravljen, zlomljen, oslabljen; omehčani **lj** se rabi namesti terdega **l** tudi v drugih glagolih, na pr. moljen, boljen, željen, razveseljen, mergoljen, in v izpeljanih glagolskih imenih, kot poželjenje, mergoljenje. Tako pisanje se ravná po današnjem govorjenji, in ima pred ko ne v staroslovenskem tudi svoje poterjenje; saj ako se v enem delu rokopisov najde bolen, želen, se v drugem, zlasti pri serbskih pisavcih, bere moljen, ozlobljen *). Gosp. prof. Metelko je morebiti le na uni del staroslovenskega gledal, ko je v svoji slovnici pisal „bolenje", „želenje", „žvergolenje" **). Končnica *ljiv* v prilogih se z omehčano čerko piše, ker se v ustih slovenskega ljudstva tako glasí; staroslovenska pisava omehčanega **lj** sicer ne kaže, pa ga blezo tudi ne odpoveduje, ker je omehčavni glas **j** v glasnici **i** skrit. Po takem načinu se piše dobrotljiv, častitljiv, dvomljiv, usmiljen pa se ravná po podobi enacih priložajev. V druzih besedah dá nepopačeni slovenski jezik, in v dvomu tudi staroslovenšina pravo pisavo razločiti; na primero ključ, bljujem se tudi po staroslovenski piše tako. Kjer se na Slovenskem čerka **l** pred glasnicami **a, o, u** izgovarja kakor **v**, zna ravno to znamnje za pravo pisavo biti, ker se glas **lj** nikdar v glas **v** ne spremení. Vender vsaki glasni **l** ni še znamnje omehčanja, ker je včasih ktera sledeča glasnica čistega izgovarjanja vzrok; na primero alj, koljko, toljko je napačno pisati, ker je pravo pisanje tudi po staroslovenskem ali, koliko, toliko.

Omehčana čerka **nj** se rabi v končnici njen terpivnega priložaja, na pr. vinjen, umaknjen, zmerznjen, hranjen; tako pisanje naznanva sedanje govorjenje, in staroslovensko ga ne prepoveduje, ko se saj v serbskih rokopisih najde shranjen, izpolnjen ***). Enako se piše končnica *njam* v izpeljanih glagolih poganjam, poménjam, spremínjam; to poterdi sedanji jezik in staroslovenšina. V drugih besedah se pravo pisanje spozná po nepopačenem govorjenji, na pr. Kranjc, gnjijem, ôgenj; semtertje pride tudi staroslovenšina v pomoč, na pr. v končnici *nja* pri nekterih izpeljanih, kot boginja, svetinja, glavnja; ta končnica je tudi v drugih od glagolov vzetih imenih omehčana, na pr. prošnja, bernja, stopinja. Pri več izpeljanih besedah korenika oznani, ali je **n** ali **nj** pisati; na pr. je pisati tanko, spomin, opomin, vganka, ker so korenike tanek, pomnim, opomnim, vganem, nasprot se piše manjkati po koreniki manj. *Morebiti da v nekterih imenovanih besedah pisatelje moti* glas čerke **n** na koncu zlogov, ker se meni da je omehčan, ko je prav za prav nekoliko ponosljan; tanka in vganka je namreč ravno taka, kakor kdaj sloveča poštengana kaša. Pravo noslanje sicer to ni, le nekoliko podobe ima; dasiravno je od resničnega nosljanja še kje na Slovenskem sledú najti, na primero, sim že večkrat slišal reko namesti roko v svoji bližnjici, to je v Rovtarskih hribih nad Verhniko, tako močno skozi nos imenovati, da nisem bil v stanu glasú posneti.

To so nektere opazke, kterih bi ne bil pisal, ako bi ne bilo v 90. listu vošilo vredništva pristavljeno, da naj se od več strani možjé zastran dvomljive pisave oglasijo. Ne mislim, da bi bil s tim spisom vse dognal, ker se do zdaj še nisim štel med opravičene slovničarje; pisal sim tukaj bolj, kakor sim po drugih možéh posnel; ako pomaga kaj k edinosti — prav. Hicinger.

*) Dobrovsky Institutiones p. 47; Miklosich Radices p. 51. Pis.

**) Primerjaj dokaz za gosp. Metelkovo pravílo v listu 92. Vred.

***) Dobrovsky Institutiones p. 554. Pis.

Ozir po svetu.

Vlaška ali Valahija.

Turčíi služne knežíi ste Moldava in Valahija, ktero Donava loči od Turškega. Ker so Turki, ko so vojsko zoper Ruse začeli, na več krajih čez Donavo v Valahijo udarili, bomo pogledali enmalo v to deželo, ktera meri 1350 štirjaških milj, in šteje pol tretji milion prebivavcov. Tako se človek naj lože naučí zemljoznanstva po svetu.

Reka Olta delí Valahijo v malo in veliko. Glavno mesto je Bukarešt z 80.000 stanovavci, tù je sedež vlaškega „hospodara" ali kneza, vlaškega starašinstva in ptujih poročnikov; mesto je imenitno zavolj velike kupčije, zlasti z Ogersko in Erdeljsko deželo. Druge imenitniši mesta so Krajova, Nova Oršova, Slatina, Turna, Gjurgjevo in Brailа.

Mesta so še zlo podertije od nekdanjih turških napadov, in nimajo ne obzidja ne vrat. Razun nekterih lepih cerkvá po gerško-bizantinski osnovi s turnom enakimi kuplami so hiše le lesene in z ilovco obdelane. Vasí pa so tako rekoč po dolinah skrite, zakaj kdor o napadih Turkov ni pobegniti mogel, zavetja je iskal v samoti, v revšini in nadlogi. Še zdaj večí del vasí nima ne verta, ne drevja, ne cerkve, in smelo bi se tudi rêči, ne hiš, ker njih koče (kolibe) so večidel pod zemljo skrite in pokrite z vejami, tako da o velikem snegu zamore jezdec čez tak berlog jezdariti in še čutil ne bo, da je jezdaril čez kočo. Več dní gré popotnik in ne narajma ne verta, ne mlina, ne mosta, ne grada.

V zlo gorati mali Valahíi kakor v severnih krajih so še lepi gojzdi; v veliki Valahíi, posebno ob Donavi, pa je velika planjava brez lesa, čeravno je tretji del te dežele s hrastovim germovjem obrašen, ki se ne dá ne v gojzd ne v njive predelati. Le malo zemljiša je obdelanega; kmet le ravno toliko prideluje, kolikor od danes do jutri za reven živež potrebuje, ker vès večji pridelk bi mu pobrali oblastniki. V 70 letih je imela deželica 40 knezov (hospodarov), od kterih je hotel vsak hitro obogateti.

V starodavnih časih so v Valahíi kakor v Turčíi stanovali od rimskega cesarja premagani Daci. Po rimskem gospodarstvu in namešani z rimskimi naselniki se jim je vmešal tudi rimski (latinski) jezik in so se jim vcepile rimske šege. Še dandanašnji je v obleki, hrani in jeziku sled starorimskega gospodstva. Veliko latinskih besed ohranilo se je do danes v vlaškem jeziku, na priliko: domm (dominus, gospod), alb (albus, bel), verbo (verbum, beseda), kap (caput, glava), incep (incipio, začenjam), monyar (mulier, žena) itd.

Goti, Huni in Bugari so poredoma premagovali Valahijo, pa se niso v nji ustanovili; leta 1394 so postali Vlahi Turkom z dačo služni in so tako ohranili si svojo narodovnost. Leta 1688 so otresli turški jarm in se podali pod krilo Austriansko, po pomirju Karlovškem pa so prišli spet pod Turka. Leta 1718 v pomirju Pasaroviškem je zahodni del Valahije spet pod Austrio prišel, v letu 1739 ga je pa Austria vnovič zgubila.

Po pomirju Pasaroviškem so Turki hospodare Valahije in Moldave volili iz plemenitažev gerških, ki so v Carigradskem predmestju Fanar stanovali in se po tem stanišu klicali Fanarioti. Začasni ti deželni poglavarji so bili po vsem vajeni plesati kakor so šultan in njegovi ministri godli. Kakor druge turške pašate jih je zamogel sultan vsako leto odstaviti ali poterditi v njih službah, dokler ni v Jašanskem pomirju rusovska beseda obveljala, da naj se hospodari volijo za 7 let. Dan današnji se volijo hospodari iz domačih in za vse žive dni, so pa odvisni od turške, pa tudi od rusovske vlade.

Naj imenitniši službe opravljajo plemenitaži domači, ki se boljari imenujejo in so razdeljeni v 3 višje in nižje verste.

Dohodki Vlaške deržave se nabirajo iz desetíne kmetijskih pridelkov, iz živine in glavníne (glavnega davka). Ker je ceno živeža hospodar določeval, se kupčija ni mogla povzdigniti in col je malo donesel.

Od konca tega stoletja odrajtuje hospodar Vlaški okoli 2 miliona frankov sultanu, ali hospodari so potrebovali še za deželne oprave in za-se veliko dnarja; zato je dežela vsa izmolzena in čeravno blagodarjena po natvori je zdaj revna in siromašna.

Vendar v Vlahíi ne tare kmeta nevoljništvo (životna sužnost), kakor ga tare na Rusovskem. Sleherni Vlah je prost; nevoljniki (sužni) so le cigani v službah boljarov.

Vlahi so narod kaj lepe in čverste postave, al tuji jarm je njih duha popolnoma zaterl. Vsakega ptujega

se bojé, ker mislijo, da vsak ptujic ima oblast ž njimi zapovedovati. Len tedaj že po natori svoji, in len, ker mu delavnost nič ne koristi, je Vlah v velikih svojih revah že zadovoljin, ako v svoji podzemeljski koči pri ognjišču si zamore svoje mokre cape sušiti, koruzo si pêči in tobak piti. Ker Vlah v svojem stanišu nič pohišja nima, nima tudi v koči svoji nič varovati, ako zapustivši jo je nož, pipo in tobačno mošnjo za pasom sabo vzel.

Ker orožja nimajo, tudi vojaščine niso vajeni, ne morejo prijatlu dosto pomagati, pa tudi sovražniku se ne zoperstavljati; brambovci, ki jih imajo, niso za vojsko. Vendar dežela ta ni zaničevati, kdor jo posede, ker, čeravno je malo kmetijstva, vendar ne manjka žita in posebno živine ne; na sila velikih senožetih ob Donavi se prideluje sila veliko sena. Boljarov je dosto bogatih.

Zemlja sama po sebi je rodovitna; žita se dobro sponašajo, živinske piče je obilo, zato je reja goved, ovác, prešičev in konj dobra; majhni, pa živi in čversti konjiči so zlo obrajtani; vino je močno kakor ogersko.

Tudi rudnín ne manjka; kamnite solí pa imajo posebno veliko. Po „Terž. čas.“

Slovanski popotnik.

* Časopis českega muzeuma verlo napreduje. Zvezek tretji 1853. leta obsega znamenite slovstvine spise: „Nejstarši hexametry české v Cisiojanu 13. věku“, od V. Hanky, — „Zeměpis filosoficky pojaty“ od K. B. Štorcha, — „Povery národni v Čehah“ od J. V. Housky, — „Sasové v Praze leta 1631“, podal K. J. Erben, — „Sen“, basen lorda Byrona, preložil Fr. D..cha, — „Tragičné basnictvi Reků“, od V. Nebeskeho in Zlaté zavitky Kralové-Hradecké, popisuje J. Eraz. Wocel.

* V Belogradu išla je „historia cerkve staroi novo-zavětne“ za šolsko mladež.

* Sila imeniten spis o zvezdoslovju pod naslovom: „Teoria dviženija Neptuna“, kterega je izdal prof. Kazanskega vseučilišča gosp. Kovalski. Vsak, kdor se z zvezdoslovjem peča, bi ta spis imel imeti in želeti bi bilo, da bi se tudi v druge europejske jezike prestavil.

* Ruska vlada je odkazala 5000 sreb. rublov za izdanje novega ruskega slovnika, kterega je sostavil Pavlovski.

* „Ilirska Danica“ naznanuje, da je franciškan Jukič pripravil za tisk mimo različnih pesem tudi tri knjige elegij in spis Ivana Držića „Lepost duše“, ki je pisan v desetero spevih v letu 1713. Jukič je v Benetkah prepisal vse dela Nalješkovića, Dubrovčanina, znanega pesnika iz 16. stoletja.

* Ni davno, kar je prišel deseti zvezek české gledišične biblioteke na svitlo.

* Profesor Zeleny je izdal český šolski zemljovid vsih delov zemlje.

* Gosp. Vaclav Rozum je v česko prestavil Lesingove basne, ki so v Pragi na svitlo prišle.

* Slavna rodovina Zrinskih je imela tudi slovanskega pesnika med svojimi udi. V cesarski knjižnici na Dunaju je epiška pesem „Sirena mora adrianskoga“ od Petra Zrinskega, ktero je gospod Kukuljević, ko je bil poslednjič na Dunaju, najdel.

Novičar iz mnogih krajev.

C. k. ministerstvo nauka je po dovoljenju Njih veličanstva razpisalo 10 štipendij po 300 fl. na tri leta za pripravnike, ki hočejo kadaj učeniki biti na gimnazijah z nemškim in laškim učnim jezikom. — Sliši se, da c. k. ministerstvo resno prevdarja, kako bi se dognala naprava za naselnike v ogerski deželi, ker želí, da taki, ki na svojem domu ne morejo sebe in svoje družine prerediti, bi raji na Ogersko šli, kakor v Ameriko, kjer jih sreča dostikrat goljufa. — Število prebivavcov v našem cesarstvu, ki je zneslo izzačetka tega leta 38 milionov in 763.800 duš, bo konec tega leta se pomnožilo na 39 milionov in pol. — V Terst je prišlo po naznanilu od 18. t. m. veliko žita, cena se ni podražila. — V Galicii in Bukovini je spet goveja kuga; tudi v Lundenburgu je že nekoliko glav pocepalo. — Po velikem boju pri Oltenici se ni primerila med Turki in Rusi nobena huji bitva, čeravno se skor vsak dan tù in tam po malem tepejo in od obéh stranî dosto ranjenih v bolnišnice vozijo; v sami bolnišnici v Bukareštu jih je okoli 3000 deloma ranjenih, deloma za kolero, legaru, merzlici in pljučnici bolnih. Ker je poveljnik rusovske armade se prepričal, da so Turki močni in se junaško bojujejo, je ukazal, da se veči armada združi in 12. dan t. m. Turke napade; ko so pa Turki to čutili, so se večidel vmaknili iz Valahije na desni breg Donave. Z veči silo Turke napasti, je ukazal general Gorčakov, ki je od 14. t. m. spet v Bukareštu, Osten-Sakenškemu kardelu, ki šteje 40 do 50.000 vojakov, da naj hitroma maršira v Moldavo in Vlahijo; prednja straža je prišla že v Jaš, čeravno je pot silno slaba. Sliši se tudi, da v izhodni Rusii od vsih svetih spet nabirajo novince, 7 od 1000 duš. Tudi namestni-kralj egiptovski je v pomoč turške armade ukazal 75.000 novih vojakov nabrati in poslanec turške vlade je vnovič 40.000 puš iz Pariza v Carigrad poslal. Govorica, da je rusovski general-lajtnant grof Budberg za deželnega poglavarja Moldave izvoljen, se poterduje, kakor tudi ta, da je rusovski car določno izgovoril: *da mu bo za znamnje vojske veljalo*, ako se angležke in francozke vojne barke prikažejo na černem morju. Ker po prepovedi, da celò nobena kupčijska barka ne smé z blagom iz Bukarešta in v Bukarešt, je austrianska kupčija v veliko zadrego prišla, je na prošnjo austrianskega poročnika Gorčakov preklical za Austrio te prepoved. Od serbske meje se piše, da general Kničanin ogleduje serbsko knežijo, da se povsod postavi v brambo, naj pride napad od ktere koli stranî; še nikdar niso bili Serbi za boj tako goreči, kakor sedaj; vsak, kdor je v stanu orožje nositi, se oborožuje, in kamor koli se pogleda, se ne vidi in ne sliši nič druzega kakor vaje v strelu in boju. Kakor se od več stranî sliši, Gerki zlo namerjujejo na razvalinah turškega carstva iznova osnovati gerško-bizantinsko cesarstvo. — Pomenljivo je, kako se turški vojaki vverstujejo armadi: Vsak oficir dobí list v roko, na kterem so zapisane vse njegove dolžnosti; potem ga vpraša vojni minister: al hoče umreti za sultana in véro? Če reče da, je poterjen. Prostakom pa se predbere molitev, in če potem reče: da, skoči vsak novinc čez meč, ki leží na zemlji, in poterjen je.

Réka.

(Iz orientalskih pregovorov.)

Up je divja reka,
Njega stermi breg je misel,
Strasti votli pad
Poželjenja pene pne;
Slasti kot valovi ženejo
Stanovitnosti drevo
Na prepad slepote večne:
Zgorej se razgrinja pámet,
Ko spoznanja tica
Vodi modrega na varni breg.

***

Natiskar in založnik *Jožef Blaznik v Ljubljani.*